

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д. УШИНСЬКОГО»

Нємцева Наталія Сергіївна

УДК 378.147

**ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У
КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Красноармійському індустріальному інституті Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Серьожникова Раїса Кузьмівна
Федеральний державний освітній заклад
вищої професійної освіти
«Приамурський державний університет
імені Шолом-Алейхема» Міністерства освіти і науки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Корнещук Вікторія Вікторівна,
Одеський національний політехнічний університет,
завідувач кафедри соціальної роботи та
кадрового менеджменту

кандидат педагогічних наук, доцент

Єрмакова Світлана Станіславівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

докторант кафедри педагогіки

Захист відбудеться «12» листопада 2012 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д41.053.01 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «9» жовтня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С. Трифонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена концептуальними положеннями Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, що наголошують на вихованні людини інноваційного типу мислення та культури, проектуванні акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, а також гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Сьогодні очевидним є той факт, що професійне становлення студентів відбувається не лише в результаті цілеспрямованої педагогічної діяльності викладача, але й під впливом самого життя, довколишньої дійсності. Не виникає сумніву в тому, що найбільш важливу роль у професійному становленні студентів відіграють змістові й процесуальні аспекти інноваційності освітнього процесу у вищому професійному закладі, які можуть бути забезпечені культурно-освітнім середовищем. У зв'язку з цим перед вищою школою стоїть завдання здійснювати професійне становлення студентів таким чином, щоб культурно-освітнє середовище ВНЗ забезпечувало б формування таких якостей особистості майбутнього фахівця, які необхідні йому насамперед у період навчання для міжособистісної взаємодії і творчої активної майбутньої професійної діяльності.

Учені (К. Абульханова-Славська, Є. Белозерців, Б. Гершунський, Н. Крилова, О. Новіков, О. Шахматова та ін.) наголошують на необхідності моделювання культурно-освітнього середовища ВНЗ, зорієнтованого на опанування майбутніми фахівцями системи професійних знань, умінь і навичок, способів ділової міжособистісної взаємодії і творчого виконання своїх обов'язків, що в єдності виступає обов'язковою умовою і водночас основою успішності процесу формування конкурентоспроможності в майбутніх фахівців.

У дослідженнях науковців (І. Бех, В. Біблер, С. Гессен, Б. Гершунський, В. Шадриков, А. Шиміна, В. Штофф, Г. Щедровицький та ін.) культурно-освітнє середовище вишу розглядається з позицій його динамічної зміни і самовдосконалення майбутніх фахівців-професіоналів третього тисячоліття. Учені відзначають, що від успішності самовдосконалення студентів у культурно-освітньому середовищі вищого навчального закладу, процесу самовизначення й самореалізації у професійному становленні залежить ефективність усієї подальшої професійної діяльності майбутнього фахівця. Тому в сучасній педагогічній науці особливої актуальності набуває проблема організації цілісного культурно-освітнього середовища, яке впливає на професійне становлення майбутнього інженера, усвідомлення своєї діяльності як креативно-особистісної.

Водночас зауважимо, що при всій безперечній значущості проведених досліджень у теорії і практиці з означеної проблеми ще недостатньо обґрунтовано сутнісні і змістові характеристики професійно-особистісного становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу, не розроблено професійну модель, реалізація якої забезпечила б можливість підвищення якості підготовки інженерів, які працюють у різних галузях

виробництва. Отже, наявна низка суперечностей між: завданнями щодо досягнення рівня творчого самовдосконалення у професійно-особистісному становленні майбутніх фахівців і недооцінкою вищою школою ролі культурно-освітнього середовища в цьому процесі; вимогою вдосконалення процесу становлення майбутнього інженера і відсутністю відповідної моделі та методики, які враховували б особливості культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження **«Професійно-особистісне становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми: «Соціально-педагогічні засади особистісно-ціннісного підходу до розвиваючого освітнього середовища» (державний реєстраційний номер 0110U003021), що входить до тематичного плану Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет». Автором досліджувався аспект професійно-особистісного становлення майбутнього інженера в умовах культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу як процес прогресивної зміни особистості, що забезпечується взаємодією компонентів культурно-освітнього середовища ВТНЗ із напрямом становлення, яке сприяє суб'єктному перетворенню випускників, досягненню ними рівня творчого самовдосконалення у професійно-особистісному становленні.

Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (протокол № 5 від 18 червня 2010 р.) та Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки й психології в Україні (протокол № 6 від 28 вересня 2010 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній апробації моделі професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність і структуру феномена "професійно-особистісне становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі"; уточнити поняття «культурно-освітнє середовище вищого технічного навчального закладу».

2. Виявити педагогічні умови, що амбівалентно впливають на професійне становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу.

3. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у вищому технічному навчальному закладі.

4. Розробити, теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати модель і методику професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі

вищого технічного навчального закладу.

Об'єкт дослідження - професійна підготовка майбутніх інженерів у вищому технічному навчальному закладі.

Предмет дослідження – зміст і форми культурно-освітнього середовища вищого навчального закладу, що забезпечують професійно-особистісне становлення майбутніх інженерів.

Гіпотеза дослідження: професійно-особистісне становлення майбутніх інженерів буде відбуватись ефективно за таких педагогічних умов: наявність позитивної мотивації у засвоєнні професійних знань, умінь і навичок та відповідної рефлексивної поведінки; врахування сфери вираженості особистісної індивідуальності (мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, рефлексивна) студентів; взаємозв'язок компонентів культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу (професійно-знаннєвий, професійно-творчий, комунікативний); поетапне професійно-особистісне становлення майбутніх професіоналів (орієнтовно-професійний, навчально-професійний й проектно-професійний).

Для розв'язання поставлених завдань застосовувався комплекс теоретичних та емпіричних **методів дослідження:**

- теоретичні: аналіз та узагальнення наукових положень із філософії, психології, соціальної психології, педагогіки, ретроспективний аналіз інформаційних джерел, порівняльний аналіз психолого-педагогічної характеристики професійної підготовки майбутніх інженерів, культурно-освітнього середовища, систематизація теоретичних даних щодо змісту професійного становлення студентів, визначення базових понять дослідження та обґрунтування теоретичних положень – для з'ясування стану розробленості проблеми професійно-особистісного становлення студентів в умовах культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу;

- емпіричні: цілеспрямоване педагогічне спостереження та аналіз професійного становлення сучасних студентів вищих технічних навчальних закладів, аналіз специфіки культурно-освітнього середовища, опитування, анкетування, тестування, вправи на самодіагностику, дискусії, статистична обробка матеріалів дослідження, які дозволили з'ясувати стан професійного становлення студентів, виявити причини недостатньої результативності професійного становлення, динаміку змін до і після експериментально-дослідної роботи.

- статистичні: методи математичної статистики для обробки експериментальних даних, доведення вірогідності результатів експериментального дослідження.

Експериментальною базою дослідження виступили студенти I-IV курсів факультету технології і організації виробництва Красноармійського індустріального інституту та механічного, металургійного і гірничого факультетів Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет». Загалом експериментальним дослідженням було охоплено 620 студентів – майбутніх інженерів. У формульованому експерименті взяли участь 134 студента.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* було розроблено й науково обґрунтовано експериментальну модель професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі технічного вишу; виявлено педагогічні умови професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів (наявність позитивної мотивації у засвоєнні професійних знань, умінь і навичок та відповідної рефлексивної поведінки; врахування сфери вираженості індивідуальності (мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, рефлексивна) студентів; взаємозв'язок компонентів культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу (професійно-знаннявий, професійно-творчий комунікативний,); поетапне професійно-особистісне становлення майбутніх професіоналів (орієнтовно-професійний, навчально-професійний й проектно-професійний); *визначено* сутність феномена "професійно-особистісне становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі", критерії (мотиваційно-пізнавальний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний) з їх показниками, прояв професійно-особистісних якостей в активній творчій діяльності (творча пасивність, творча активність, творча індивідуальність), схарактеризовано рівні професійно-особистісного становлення (креативний, досконалий, пасивний); *уточнено* поняття «культурно-освітнє середовище ВТНЗ»; набула подальшого розвитку методика професійно-особистісного становлення майбутнього інженера.

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні методики формування професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу, зміст і особливості якої відображено у програмі «Умови професійного успіху» («Психологія успіху» та «Етика ділового спілкування»); системи психолого-педагогічних тренінгів, пакету діагностичних методик, методичних рекомендацій для викладачів «Розвиток культурно-освітнього середовища ВНЗ». Теоретичні положення та практичні напрацювання, подані в дисертації, можуть бути використані викладачами вищих професійних навчальних закладів, а також у процесі підготовки методичних посібників для студентів, у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес професійної підготовки майбутніх фахівців Красноармійського індустріального інституту Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (акт про впровадження від 26.02.2010р. протокол №9), Донецького інституту залізничного транспорту (акт про впровадження від 27.08.2011р. протокол №1), Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (акт про впровадження від 21.02.2011р. протокол №6), Херсонської академії неперервної освіти (акт про впровадження від 29.06.2011р. протокол №6).

Достовірність результатів дослідження забезпечувалася послідовною реалізацією теоретичних положень у вирішенні завдань дослідження; використанням взаємодоповнювальних

методів, адекватних меті та завданням дисертаційної роботи; репрезентативністю вибірки досліджуваних; поєднанням кількісного та якісного аналізу отриманих даних; застосуванням методів математичної статистики.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на семінарах та практикумах секції педагогіки та психології Донецького національного технічного університету (2006 – 2011 роки), регіональних («Наука та техносфера» (Красноармійськ, 2006), «Розвиток творчої особистості студента як суб'єкта педагогічної взаємодії» (Донецьк, 2006, 2007), «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону» (Красноармійськ, 2007, 2009) «Проблеми гірничої технології» (Красноармійськ, 2008), «Геотехнології і охорона праці у гірничій промисловості» (Красноармійськ, 2010)), і всеукраїнській («Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції» (Красноармійськ, 2008, 2009, 2010, 2011) конференціях.

Основні результати дослідження висвітлено у 13 наукових публікаціях, з них 5 - у наукових фахових виданнях України, 7 – матеріали конференцій, 1-методичний посібник. У статтях у співавторстві з Е.М. Немцевим особистий внесок здобувача полягає у висвітленні питання щодо розвитку самоактуалізації студентів; з Н.С.Краснощоговою – у визначенні сучасних стратегій оновлення освіти; з Ю.В.Бойко – у з'ясуванні механізмів спілкування студентів у процесі вирішення професійних завдань.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (245 найменувань, з них 5 – іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації складає 156 сторінок основного тексту. У дисертації вміщено 24 таблиці, 1 рисунок, що обіймають 6 сторінок самостійного тексту та 13 додатків на 54 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, схарактеризовано методи дослідження; висвітлено наукову новизну й практичну значущість роботи, подано відомості щодо апробації та впровадження отриманих результатів, структури роботи.

У першому розділі - **«Теоретико-методологічні засади процесу професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу»** здійснено аналіз проблеми професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі в науковій літературі; визначено змістову характеристику, компоненти культурно-освітнього середовища, обґрунтовано сутність поняття "професійно-особистісне становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі".

Аналіз наукової літератури засвідчив, що теоретичну розробку проблеми культурно-освітнього середовища ВНЗ висвітлено у дослідженнях учених (В. Козирєв, Т. Кравченко, Н. Крилова,

Ю. Мануйлова, Л. Новікова, В. Петрова, Н. Селіванова, О. Шахматова та ін.), які розглядають культуру середовища з урахуванням специфіки освітнього процесу вищих навчальних закладів, як певний рівень розвитку суспільства, творчих здібностей людини, виражених у діяльності людей, їхніх взаєминах, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях, що в єдності становлять освітнє середовище будь-якого навчального закладу.

Культурно-освітнє середовище визначається як: сукупність педагогічних умов для освіти особистості, що створюються педагогічною взаємодією у процесі професійної підготовки студентів (Н. Авдєєва, Р. Ковальов, Л. Кондрашова, З. Курлянд, Р. Степанов, І. Шендрік, В. Ясвін і ін.), як конкретне «місце» формування освітнього досвіду, вільного розвитку особистості у процесі взаємодії суб'єктів (учнів, студентів, педагогів) (Є. Бондаревська, Н. Крилова, В. Петровський, А. Хуторської та ін.).

З урахуванням теоретичних позицій, культурно-освітнє середовище вищого технічного навчального закладу розглядаємо як цілісність, що сприяє ціннісно-смісловому входженню студента в майбутню професійну творчу діяльність. Призначення культурно-освітнього середовища полягає у підвищенні рівня освіченості студентів і включенні їх в активну навчальну діяльність, що дозволяє студентам набути професійного досвіду, забезпечує творче самовдосконалення у контексті професійно-особистісного становлення майбутнього інженера.

Аналіз досліджень зазначених учених щодо культурно-освітнього середовища дозволив виокремити такі його характеристики: зв'язок індивіда із середовищем, його значущість для людини і її розвитку, активність особистості в середовищі, можливість зміни середовища. Щодо компонентного складу культурно-освітнього середовища, то, враховуючи позицію учених (В. Козирев, О. Шахматова) та ін., які виокремлюють три взаємопов'язані компоненти (освітній, мовний і міжособистісний), нами було визначено такі компоненти культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу, як професійно-знаннєвий, професійно-творчий, комунікативний. Так, професійно-знаннєвий компонент включає спектр освітніх і професійних цілей, припускає участь студентів у професійно-освітніх проектах, складання ними професійно-освітніх маршрутів і планів професійної самореалізації. Участь у різних видах навчальної діяльності створює умови для глибокого засвоєння знань, їх різноманітність дозволяє запропонувати кожному студентові самостійно здійснювати усвідомлений ним вибір. Професійно-знаннєвий компонент у культурно-освітньому середовищі дозволяє студенту свідомо визначити власну позицію, індивідуальні перспективні цілі, способи, форми майбутньої професійно-освітньої діяльності в період навчання у ВНТЗ і на найближчі роки його майбутньої професійної діяльності, що в сукупності призведе до професійно-особистісного зростання фахівця в його становленні як інженера.

Професійно-творчий компонент виявляється у формуванні в майбутнього інженера здатності до саморозвитку, цілеспрямованого застосування позитивних якостей своєї особистості,

наявність оригінального стилю мислення, творчого опанування майбутньої професії. За цим компонентом майбутні фахівці набувають професійної культури, можливості трансляції нових цінностей, творчої самореалізації, здібностей мислити творчо і застосовувати їх у майбутній професійній діяльності.

Щодо комунікативного компонента культурно-освітнього середовища, то він передбачає формування міжособистісної ділової взаємодії у процесі професійної комунікації суб'єктів культурно-освітнього середовища (взаєморозуміння, взаємовплив, взаємодія, емпатія, міжособистісне спілкування).

Отже, культурно-освітнє середовище вищого технічного навчального закладу розглядаємо як даність, що детермінує ціннісно-сміслову входження особистості в загально-професійний простір студентів і викладачів як суб'єктів, а його структурні компоненти сприяють професійно-особистісному становленню майбутніх інженерів у процесі міжсуб'єктної взаємодії і творчого перетворення предметної діяльності, спрямованої на формування системи професійних знань, умінь і навичок.

Зміни, що відбуваються з особистістю студента у процесі опанування ним майбутньої професійної діяльності призводять до становлення його особистості як професіонала. Отже, рух особистості у просторі й часі професійної праці дістало назву професійного становлення суб'єкта діяльності (І.Бех, Б.Братусь, О.Газман, Б.Гершунський, С.Кульневич, С.Подмазін, О.Савченко, С.Сисоєва, В.Серіков та ін.). Професійне становлення особистості розуміємо як “формування” (перетворення) особистісних якостей майбутніх фахівців, адекватних вимогам професійної діяльності; як період онтогенезу людини з початку формування професійних намірів до активної професійної діяльності (Р. Серьожникова).

Професійно-особистісне становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу розуміємо як процес підвищення професійної освіченості (навченості) студента, його активне включення в професійно-навчальну, креативну міжособистісну діяльність і самоствердження в ній, формування у майбутніх інженерах ціннісних орієнтацій, особистісного сенсу обраної професії.

У дослідженні доведено, що становлення фахівця детермінується культурно-освітнім середовищем ВТНЗ, носить поетапний і стадіальний характер з одного боку, а з іншого – рівень розвитку середовища визначає успішність процесу становлення фахівця.

Узагальнюючи наукові дослідження психологів і педагогів (С. Батищев, А. Брушлинський, Є. Серіков, В. Слободчиков та ін.), дійшли висновку, що професійно-особистісне становлення майбутнього інженера здійснюється на основі розвитку таких сфер його індивідуальності: мотиваційної – спрямованої на професійну діяльність, прагнення до успіху; когнітивної – сформованість професійної компетентності, діяльнісної – наявність організаторських схильностей,

відповідальності, готовність до ризику, самовладання, комунікабельність; рефлексивної – наявність усвідомлення своїх професійно важливих і особистісно значущих якостей; сформованість здатності до самоаналізу, самокритичності.

Професійно-особистісне становлення є фундаментом цілеспрямованої самозміни майбутнього інженера, підвищення рівня власного професіоналізму. Його не можна сформувати методами "прямого продукування" і "вольового стимулювання (К. Кречетников), воно природно виникає, утворюється в процесі розвитку (А. Балл, О. Саннікова). У ході становлення професіонала має місце набуття ним нових якостей, ознак і форм безпосередньо у професійній діяльності; відбувається наближення особистості до певного професійного стану (Є.Климов). Професійно-особистісне становлення – це перехід особистості у стан "перманентної самоперебудови", "самозміни", що стає звичною професійно-особистісною якістю і виявляється у професійній діяльності, набуває стабільного ціннісного статусу, продуктивно пов'язаного із сутнісними характеристиками зрілої особистості – рефлексивністю, креативністю, самостійністю, здатністю до творчої праці (В. Виноградов, Є. Гуртовий, І. Добродєєва, Б. Коссов).

У другому розділі **«Експериментально-дослідна перевірка ефективності моделі професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу»** визначено показники професійно-особистісного становлення студентів, критерії оцінювання рівнів становлення та методи їх діагностики в майбутніх інженерів, подано й науково обґрунтовано педагогічні умови культурно-освітнього середовища, що сприяють професійно-особистісному становленню майбутніх інженерів; висвітлено порівняльний аналіз результатів діагностики рівнів професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту.

На констатувальному етапі була розроблена анкета для студентів-випускників з метою виявлення їхнього ставлення до професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу. Було також використано низку діагностичних тестів на виявлення професійно-особистісних якостей студентів (Г. Айзенка, В.Андрєєва та інших, методика Б. Басса "Визначення спрямованості особистості", методика Ю. Орлова "Потреба в досягненні", методика "Незавершена пропозиція", анкети, листи ранжирування та ін.).

Діагностика рівнів професійно-особистісного становлення студентів-майбутніх інженерів здійснювалася за такими критеріями та показниками: мотиваційно-пізнавальний із показниками – спрямованість на професійну діяльність; настанова на саморозвиток; позитивне ставлення до оволодіння способами і засобами професійної діяльності, необхідними знаннями, вміннями і навичками; операційно-діяльнісний із показниками: наявність комунікативних та організаторських

умінь, реалізація їх у навчальній діяльності; вміння організувати міжособистісну взаємодію; уміння планувати і здійснювати науково-дослідну, проектувальну діяльність; рефлексивно-оцінний критерій із показниками: спроможність оцінювати співтворчу діяльність; міжособистісну взаємодію, здатність до аналізу і рефлексії власної навчальної діяльності.

Теоретичні засади дослідження сутності професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів, його структури, у взаємозв'язку з компонентами культурно-освітнього середовища, проявом професійно-особистісних якостей, показників та критеріїв оцінювання його результатів дозволили обґрунтувати рівневу характеристику професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів.

За результатами констатувального етапу було виявлено типи прояву професійно-особистісних якостей інженерів (творча пасивність, творча активність, творча індивідуальність) та рівні сформованості професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі ВТНЗ (креативний, досконалий, пасивний). Насамперед схарактеризуємо прояв професійно-особистісних якостей в активній навчально-пізнавальній діяльності професійної спрямованості.

Творча пасивність – ілюструє випадковий характер індивідуальної своєрідності студента в прояві самоорганізації, самовдосконалення, відповідальності, які залежать від його власного інтересу, що визначається зовнішніми обставинами, за яких він не намагається зберегти свою індивідуальність.

Творча активність – відображає прагнення студента «бути як усі», коли його зусилля спрямовані на досягнення загальноприйнятих цілей і цінностей, це примітивно-активний спосіб взаємодії студента з навчально-професійними обставинами, що виявляються у формі уникнення і підстроювання.

Творча індивідуальність – відображає оригінальне, специфічне ставлення студента до придбання знань, уміння вибудовувати взаємини, коли його перетворювальна, творча ініціатива призводить до вираженої неповторності в навчально-педагогічній взаємодії, проявляючи цілеспрямованість, саморозвиток, самоорганізацію, відповідальність, готовність до ризику.

Схарактеризуємо рівні сформованості професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі технічного вишу.

Креативний – майбутній інженер обирає завдання варіативного характеру й уміє їх правильно виконувати, здатний прийняти нові, оригінальні рішення, не боїться брати відповідальність за їх виконання, поважає права інших, відстоює свої погляди, думки, прагне до співтворчої діяльності, що відображається у прояву професійно-особистісних якостей – творча індивідуальність та у рефлексивній сфері індивідуальності.

Досконалий – майбутньому інженерові характерне позитивне ставлення до оволодіння

способами і засобами професійної діяльності, необхідними знаннями, вміннями і навичками, він уміє відстоювати свої права та думки без порушення прав довколишніх, відверто проявляє свої почуття і потреби, вміє вести конструктивний діалог, поважає думки й гідність співрозмовника; демонструє прояв професійно-особистісних якостей – творча активність й відображається у діяльнісній сфері вираженості індивідуальності.

Пасивний – майбутній інженер має позитивну настанову на результат, він проявляє зацікавленість до діяльності майбутньої професії, водночас здебільшого це носить ситуативний характер; під час навчальної діяльності може мати місце згасання інтересу, студент має труднощі у спілкуванні, уникає прийняття самостійних рішень, не відстоює своєї думки; не бере участі в організації заходів, що притаманне прояву професійно-особистісних якостей – пасивна творчість, відображає мотиваційну сферу вираженості індивідуальності.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що креативний рівень виявили лише 10,7 % студентів ЕГ та 11 % КГ, пасивний – 56,2 % майбутніх інженерів ЕГ та 55 % –КГ, досконалий – 33,1 % студентів ЕГ та 34 % – КГ. Усе це дозволило констатувати у студентів нерозвиненість професійної спрямованості. Водночас у значної частини студентів обох груп виявлений пасивний рівень прояву настанови на саморозвиток (в експериментальній групі – 38,7%, у контрольній – 31,1 %), що свідчить про недолік умов у ВТНЗ, спрямованих на активізацію професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів.

На підставі результатів констатувального експерименту було розроблено модель професійно-особистісного становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі ВТНЗ, що розкриває взаємовплив компонентів культурно-освітнього середовища ВТНЗ (професіно-знаннєвий, професійно-творчий, комунікативний) й сфер вираженості індивідуальності (мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, рефлексивна), що проявляється у прояву професійно-особистісних якостей (творча пасивність, творча активність, творча індивідуальність), відповідно до етапів (орієнтовно-професійний, навчально-професійний, проектно-професійний).

Так, перший етап – орієнтовно-професійний був спрямований на адаптацію студентів до майбутнього процесу опанування професії, ознайомлення їх із обраною професією. З урахуванням особливостей розвитку культурно-освітнього середовища на цьому етапі було прочитано для студентів І курсу спецкурс «Моє професійно-особистісне становлення в культурно-освітньому середовищі ВНЗ» і навчальний курс «Психологія успіху», основна мета якого сприяти майбутнім інженерам в опануванні мінімуму педагогічних і психологічних знань для створення іміджу успішного фахівця, засвоєнні технології створення проекту свого професійного становлення. Курс охоплює такі розділи, як: "Імідж успішного фахівця"(де розкривалися основні технології самопрезентації; особливості функціонуючого іміджу; особистісної чарівності як основи емоційно-насиченого міжособистісного спілкування), "Психологія досягнення" (розкривались

умови, що зумовлюють успіх, формули успіху майбутнього інженера, правила його закріплення, причини успіху і його характеристика), "Карта успіху фахівця" (розвивалися навички самоаналізу і самонавчання; формувалися прийоми і правила ефективного спілкування з людьми; вдосконалювалось уміння визначати стратегію і тактику співпраці в колективі), "До професійної компетентності - через метод проектів" (формувались уміння планувати проект і визначати зміст роботи, осмислювати значення своєї роботи, створювати творчий "кейс" інженера-проектувальника), "Професійна майстерня успішного фахівця" (формувались уміння створювати власні проекти, презентувати себе і свої ділові можливості, розвивалися ділові якості). Крім цього, на заняттях було передбачено використання спеціально розроблених творчих завдань з елементами аналізу рефлексії й самоаналізу власної діяльності та діяльності своєї групи. Застосовувалися бесіди-діалоги в парах, трійках, внутрішньогрупові обговорення професійних, соціальних, життєвих проблем, групові бесіди професійного характеру викладача зі студентами, індивідуальні бесіди зі студентами, рольові («Податковий інспектор», «Робочий тиждень інженера гірничого підприємства», «Відкриття фірми» та ін.) й ситуаційні («Ситуативні справи», «Співбеседа» та ін.) ігри, які носили як повчальний, так і діагностичний характер. Занурення в уявну ситуацію дозволяло студентів програвати різні ролі, добровільно приймаючи на себе виконання певних правил, формуючи власну систему життєвих, професійних уявлень і понять.

Було започатковано тренінг, програма якого включала три смислові блоки: «Потреба опанувати вміння спілкування», «Що необхідно для майбутньої професії?», «Мої перспективи у спілкуванні». Метою тренінгу було актуалізувати особистісні й групові мотиви поведінки в різноманітних видах діяльності.

Орієнтовно-професійний етап завершувався конференцією "Моє місце в культурно-освітньому середовищі ВТНЗ", де з'ясувалась роль кожного першокурсника в активізації процесу професійно-особистісного становлення в культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу.

Отже, на першому етапі передбачалось активізувати творчу пасивність у професійно-особистісному становленні студентів через формування у них системи знань про професію, її ролі в житті, розвитку вмінь міжособистісної взаємодії, а також прояву творчості, хоча б епізодично.

Другий етап становлення майбутнього інженера – навчально-професійний, метою якого було забезпечення професійних знань, умінь і навичок, а також організація творчих справ студентів і вдосконалення системи міжособистісної взаємодії в них. Особлива увага на цьому етапі спрямовувалася на вибір студентами проблеми і теми професійно-освітнього проекту на подальший період навчання у вищому технічному навчальному закладі. Механізм вибору студентом теми власного проекту був представлений за такою логічною послідовністю: що треба знати, вміти для успішної професійної діяльності - " що я знаю, умію - що не виходить або

потрібно/хочу дізнатись" - тема проекту. Тема не нав'язувалася студентові ззовні, а визначалася ним самим, виходячи з професійно-освітніх потреб, можливостей і проблем, що виникають у період ознайомлювальної практики (2-й курс навчання). З метою надання допомоги студентам була запропонована тематика проектів, яка відбила поліфункціональну спрямованість діяльності сучасного інженера і типові проблеми-перешкоди у становленні фахівця.

Отже, професійно-особистісний сенс стає для студентів предметом усвідомленого аналізу, якщо вони набули ціннісного становлення, спонукали до продуктивного виконання професійних обов'язків, навчилися ефективно будувати будь-яку діяльність, свої взаємини з довкіллям, а також визначати перспективу свого професійно-особистісного розвитку. Зауважимо, що другий етап професійно-особистісного становлення майбутнього інженера – навчально-професійний збігався з третім курсом навчання у ВТНЗ.

Третій етап реалізації моделі професійно-особистісного становлення студентів - проектно-професійний, охоплював період четвертого року навчання студентів. На цьому етапі акцентувалась увага на безпосередній організації діяльності студентів у процесі виконання ними проектних завдань. Діяльність студентів у цей період носила характер конструювання і моделювання різних форм діяльності майбутнього інженера. Проектні ситуації спонукали студентів до усвідомлення правильності власних дій, їх значущості для довколишніх і для себе особисто, сприяли прийняттю грамотних рішень, прогнозуванню можливих наслідків власної діяльності, визначенню її перспектив («Співбесіда», «Ситуативні вправи», «Перемови» тощо).

У навчальний процес, у контексті програми психолого-педагогічної підготовки студентів на цьому етапі, було введено елективні спецкурси «Технологія досягнення професійного успіху», «Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху», «Імідж ділової людини».

Педагогічними умовами професійно-особистісного становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі, що реалізовувалися на всіх етапах експериментальної моделі, виступили: наявність позитивної мотивації у засвоєнні професійних знань, умінь і навичок та відповідної рефлексивної поведінки; врахування сфери вираженості особистісної індивідуальності (мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, рефлексивна) студентів; взаємозв'язок компонентів культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу (професійно-знаннєвий, професійно-творчий, комунікативний); поетапне професійно-особистісне становлення майбутніх професіоналів (орієнтовно-професійний, навчально-професійний й проектно-професійний).

Проведена робота сприяла координації дій учасників експерименту, стимулюванню інноваційної діяльності викладачів, створенню позитивного мікроклімату, який був необхідний для продуктивної співпраці. У процесі експериментальної роботи було виявлено послідовність стадій формування професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі ВТНЗ, а саме: адаптаційна, стимулювальна, знаннєва, практико-орієнтовна,

професійно-творча.

Для перевірки ефективності впровадження експериментальної моделі професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу було проведено прикінцевий етап дослідження, результати якого подано в таблиці.

Таблиця.

Порівняльні дані рівнів сформованості професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу (%)

Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	конст.	контр.	конст.	контр.
креативний	10,7	29,5	11,0	13,3
досконалий	33,1	60,2	34,0	40,6
пасивний	56,2	10,3	55,0	46,1

Як свідчать дані таблиці, серед студентів ЕГ відбулися значні позитивні зміни щодо типів прояву професійно-особистісних якостей і рівнів сформованості їхнього професійного становлення у культурно-освітньому середовищі після проведення формувального експерименту порівняно із констатувальним. Так, креативний рівень засвідчили –29,5 % студентів ЕГ і лише 13,3% КГ, досконалий рівень професійно-особистісного становлення - 60,2% студентів ЕГ і 40,6 % - КГ, в ЕГ з пасивним рівнем залишилося 10,3% студентів, тоді як у КГ - 46,1% .

Статистичний аналіз отриманих даних за допомогою обчислення коефіцієнта Стьюдента засвідчив, що результати експериментальної й контрольної груп співпадають, а кінцеві (після закінчення експерименту) – розрізняються.

У висновках подано результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації вперше розроблено й науково обґрунтовано експериментальну модель і методику професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу.

1. Культурно-освітнє середовище вищого технічного навчального закладу розглядаємо як даність, що детермінує ціннісно-сміслову входження особистості в загально-професійний простір студентів і викладачів як суб'єктів, а його структурні компоненти сприяють професійно-особистісному становленню майбутніх інженерів у процесі міжсуб'єктної взаємодії і творчого перетворення предметної діяльності, спрямованої на формування системи професійних знань, умінь і навичок.

2. Професійно-особистісне становлення майбутнього інженера визначено як "формування" (перетворення) особистісних якостей, що проявляється в узагальнених, специфічних властивостях особистості, які характеризують можливості особистісного потенціалу в професійно-освітній

діяльності, міжособистісній діловій взаємодії і творчій професійній діяльності й обумовлюють успішність прояву творчої індивідуальності.

Професійно-особистісне становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу розуміємо як процес підвищення професійної освіченості (навченості) студента, його активне включення в професійно-навчальну, креативну міжособистісну діяльність і самоствердження в ній, формування у майбутніх інженерів ціннісних орієнтацій, особистісного сенсу обраної професії.

3. Професійно-особистісне становлення майбутніх інженерів відбувається більш ефективно за таких педагогічних умов: наявність позитивної мотивації у засвоєнні професійних знань, умінь і навичок та відповідної рефлексивної поведінки; врахування сфери вираженості особистісної індивідуальності (мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, рефлексивна) студентів; взаємозв'язок компонентів культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу (професійно-знаннєвий, професійно-творчий, комунікативний); поетапне професійно-особистісне становлення майбутніх професіоналів (орієнтовно-професійний, навчально-професійний й проектно-професійний).

4. У дослідженні було визначено критерії оцінки рівня професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі технічного вишу: мотиваційно-пізнавальний (спрямованість на професійну діяльність; настанова на саморозвиток; позитивне ставлення до оволодіння способами і засобами професійної діяльності, необхідними знаннями, вміннями і навичками); операційно-діяльнісний (наявність комунікативних та організаторських умінь, реалізація їх у навчальній діяльності; вміння організувати міжособистісну взаємодію; вміння планувати і здійснювати науково-дослідну, проектувальну діяльність); рефлексивно-оцінний (спроможність оцінювати співтворчу діяльність; міжособистісну взаємодію, здатність до аналізу і рефлексії власної навчальної діяльності). Згідно з критеріями та їх показниками було схарактеризовано типи активізації прояву професійно-особистісних якостей студента (творча пасивність, творча активність, творча індивідуальність) і рівні професійно-особистісного становлення майбутнього інженера (креативний, досканалий, пасивний).

5. На формувальному етапі експерименту розроблено модель професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу, що реалізовувалася за такими етапами (орієнтовно-професійний, мета якого полягала в адаптації студентів до майбутнього процесу опанування професії, ознайомлення їх з обраною професією; навчально-професійний, який був спрямований на забезпечення професійних знань, умінь і навичок, а також організацію творчих справ студентів і вдосконалення системи міжособистісної взаємодії в них; проектно-професійний, на якому акцентувалась увага на безпосередній організації діяльності студентів у процесі виконання ними проектних завдань).

Засобами виступили елективні («Технологія досягнення професійного успіху», «Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху», «Імідж ділової людини»), навчальний («Психологія успіху») курси; тренінги, рольові ігри.

6. За результатами прикінцевого етапу з'ясувалося, що креативний рівень було виявлено у 29,5 % студентів ЕГ і 13,3% КГ, досконалий – 60,2% студентів ЕГ і 40,6 % КГ, пасивний – 10,3% студентів ЕГ і 46,1% - КГ.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань процесу формування професійних якостей майбутніх інженерів, які мають різний рівень професійно-особистісного становлення студентів у культурно-освітньому середовищі технічного ВНЗ. Воно відкриває подальшу перспективу для більш глибокого визначення особливостей культурно-освітнього середовища у професійній підготовці фахівців другого напрямку.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Павленко Н.С. Гуманізація виховного процесу вищого технічного університету як умова суб'єктного становлення студентів /Н.С. Павленко// Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 2(133) // Донецький національний технічний університет. – Донецьк, 2008. – С.335-337.
2. Немцева Н.С. Формирование самоактуализации личности будущего инженера в процессе профессиональной подготовки /Н.С. Немцева// Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (збір. наук. пр.).– №9-10.– Одеса: ПНПУ ім.К.Д.Ушинського, 2010.– С.132-138.
3. Немцева Н.С. Культурно-образовательная среда технического вуза как основа профессионально-личностного становления будущих инженеров /Н.С. Немцева // Зб. наук. праць Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів “Педагогічний альманах”. Випуск 7.– Херсон: РПО, 2010. – С. 134-139.
4. Немцева Н.С. Модель професійно-особистісного становлення студентів в умовах культурно-освітнього середовища вищого навчального технічного закладу / Н.С.Немцева // Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 8 (174) // Донецький національний технічний університет. – Донецьк, 2010.– С. 105-110.
5. Немцева Н.С. Детермінація професійно-особистісного становлення майбутнього інженера культурно-освітнім середовищем вчз / Н.С.Немцева // Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 9 (191) // Донецький національний технічний університет. – Донецьк, 2011.– С. 124-130.
6. Немцева Н.С. Мова сучасної ділової людини: матеріали регіонал. наук.-практ. конф. [«Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції»], Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ.– Красноармійськ, 2008. – С. 216–219.
7. Немцева Н.С., Немцев Е.М. Самоактуалізація майбутнього студента-електромеханіка : матеріали регіон. науково-практ. конф. ["Проблеми гірничої технології"], Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ.– Красноармійськ , 2008. – С.152-154.
8. Немцева Н.С. Можливості професійної підготовки майбутнього економіста як фактор самоактуалізації особистості: матеріали регіон. наукова-практ. конф. [«Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону»], Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ.– Красноармійськ, 2009. – С. 202-205.
9. Немцева Н.С., Краснощоківа Н.С. Модель формування майбутніх інженерів та потреби у творчій самореалізації : матеріали 1 регіон. науково-практ. конф. [«Сучасні аспекти механізації та автоматизації енергоємних виробництв»], Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ. – Красноармійськ, 2011. – С. 440-443.

10. Немцева Н.С. Моделирование процесса профессионально-личностного становления студентов в условиях культурно-образовательной среды технического вуза: матеріали 1 всеукраїн. науково-практич. конф. [«Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції»], Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ. – Красноармійськ, 2011.– С. 81-86.

11. Немцева Н.С., Немцев Е.М. Передумови формування керівника енергомеханічної служби: матеріали 4 наук.-практ. конф. [«Геотехнології і охорона праці у гірничій промисловості»], Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ. – Красноармійськ, 2010. – С. 314-317.

12. Немцева Н.С., Бойко Ю.В. Механізми реалізації потреб суспільства під час спілкування : матеріали 1 регіон. науково-практич. конф. [«Сучасні аспекти механізації та автоматизації енергоємних виробництв»], Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ. – Красноармійськ, 2011.– С. 421-425.

13. Павленко Н.С. Дидактичні матеріали за курсом “Ділова українська мова” / Н.С. Павленко. – Красноармійськ, 2007.– 25 с.

АНОТАЦІЯ

Немцева Н.С. «Професійно-особистісне становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу» . – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського", МОНмолодьспорту України. – Одеса, 2012.

У дисертації розкрито сутність феномена "професійно-особистісне становлення майбутнього інженера в культурно-освітньому середовищі", критерії (мотиваційно-пізнавальний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний) з їх показниками у сукупності прояву професійно-особистісних якостей (творча пасивність, творча активність, творча індивідуальність) та рівні сформованості професійно-особистісного становлення (пасивний, досконалий і креативний). Визначено педагогічні умови професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу: наявність позитивної мотивації у засвоєнні професійних знань, умінь і навичок та відповідної рефлексивної поведінки; врахування сфери вираженості індивідуальності (мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, рефлексивна) студентів; взаємозв'язок компонентів культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу (професійно-знаннєвий, професійно-творчий, комунікативний); поетапне становлення майбутніх професіоналів (орієнтовно-професійний, навчально-професійний й проектно-професійний). Розроблено, науково обґрунтовано й апробовано експериментальну модель реалізації педагогічних умов формування професійно-особистісного становлення майбутніх інженерів у культурно-освітньому середовищі вищого технічного навчального закладу.

Ключові слова: майбутній інженер, професійно-особистісне становлення, культурно-освітнє середовище, вищий технічний навчальний заклад.

АННОТАЦИЯ

Немцева Н.С. «Профессионально-личностное становление будущих инженеров в культурно-образовательной среде высшего технического учебного заведения». – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение "Южно-Украинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского", МОНмолодежьспорта Украины. – Одесса, 2012.

Диссертация посвящена изучению проблемы профессионально-личностного становления будущего инженера в культурно-образовательной среде высшего технического учебного заведения.

В исследовании профессионально личностное становление будущего инженера обосновано как "формообразование" преобразование личностных качеств, проявляющихся в обобщенных, специфических свойствах личности, характеризующих возможности личностного потенциала в профессионально-образовательной деятельности, межличностном деловом взаимодействии и творческой профессиональной деятельности. Структура профессионально-личностного становления будущих инженеров включает сферы проявления индивидуальности (мотивационная, когнитивная, деятельностная, рефлексивная), которые во взаимосвязи с компонентами культурно-образовательной среды высшего технического учебного заведения (профессионально-знаниевый, коммуникативный, профессионально-творческий) обеспечивают у студентов развитие позитивной мотивации, усвоение знаний, сформированность профессиональных умений и рефлексивного поведения.

Культурно-образовательная среда высшего технического учебного заведения рассматривается как данность, которая детерминирует ценностно-смысловое вхождение личности в общепрофессиональное пространство студентов и преподавателей как субъектов, обусловленное проявлением творческой индивидуальности.

Научно обоснованы педагогические условия формирования профессионально-личностного становления будущих инженеров в культурно-образовательной среде высшего технического учебного заведения: наличие положительной мотивации в усвоении профессиональных знаний, умений и навыков и соответствующее рефлексивное поведение; учет сферы выраженности личностной индивидуальности (мотивационная, когнитивная, деятельностная, рефлексивная) студентов; взаимосвязь компонентов культурно-образовательной среды высшего технического учебного заведения (профессионально-знаниевый, коммуникативный, профессионально-творческий); поэтапное профессионально-личностное становление будущих профессионалов (ориентировочно- профессиональный, учебно-профессиональный, проектно-профессиональный).

В ходе исследовательской деятельности была разработана модель реализации педагогических условий формирования профессионально-личностного становления будущих инженеров в культурно-образовательной среде ВТНЗ, которая включала три этапа – ориентированно-профессиональный, учебно-профессиональный, проектно-профессиональный.

На ориентированно-пофессиональном этапе студенты знакомились с будущей профессией в контексте спецкурса «Мое профессионально-личностное становление в культурно-образовательной среде ВУЗА» и проходила адаптация студентов в профессионально – образовательном пространстве - курс «Психология успеха», который также способствовал будущим инженерам в овладении минимумом педагогических и психологических знаний для создания имиджа успешного специалиста, усвоении технологии создания проекта своего профессионального становления. Успешность адаптации студентов обеспечивалась также

тренингом, программа которого включала три смысловых блока: «Потребность в овладении умением общаться», «Что необходимо для будущей профессии?», «Мои перспективы в общении».

На следующем этапе – учебно-профессиональном, обеспечивалось формирование профессиональных знаний, умений и навыков, а также рефлексивное осмысление и осознание студентами значимости делового общения в профессиональной деятельности будущего инженера, овладение необходимыми умениями эффективного межличностного взаимодействия. Особое внимание на этом этапе уделялось выбору студентами проблемы и темы профессионально-образовательного проекта на последующий период в процессе обучения в высшем техническом учебном заведении.

Третий этап – проектно-профессиональный характеризовался непосредственной организацией деятельности студентов в процессе выполнения ими проектных заданий, которые носили характер конструирования и моделирования различных форм деятельности будущего инженера-металлурга, побуждающих студентов к осознанию правильности собственных действий, их значимости, для окружающих и для себя лично, способствовали принятию грамотных решений, прогнозированию возможных последствий собственно профессиональной деятельности, определению ее перспектив.

Результаты формирующего эксперимента показали статистически достоверное повышение уровня сформированности профессионально-творческого становления будущего инженера в культурно-образовательной среде технического вуза, что свидетельствует об эффективности данной модели.

Ключевые слова: будущий инженер, профессионально-личностное становление, культурно-образовательная среда, высшее техническое учебное заведение.

RESUME

Nemtseva N. S. Future Engineers Professional and Personal Formation in Cultural and Educational Environment of Higher Education Technical Institution. - Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies. Speciality 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – State Institution “South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy”, Ministry of Education, Science, Youth and Sports of Ukraine. - Odessa, 2012.

The thesis highlights the essence of the phenomenon “future engineers professional and personal formation”. The criteria (motivating and cognitive, operative and active, reflexive and evaluative) and their evaluative indicators together with their professional and personal qualities (creative passivity, creative activity, creative individuality) manifestation have been determined. The levels of professional and personal formation (passive, absolute, creative) have been characterized. The pedagogical factors of future engineers professional and personal formation in the cultural and educational environment of

higher education technical institution such as: positive motivation presence in mastering professional knowledge, skills and corresponding reflexive behaviour; taking into account the sphere of students' individuality expression (motivating, cognitive, active, reflexive); interaction of components of cultural educational environment of higher technical educational establishment (professionally-knowledgeable, professionally-creative, communicative); stage-by-stage formation of future professionals (orientative-professional, training-professional, projective-professional) have been elaborated. The experimental model of realization of pedagogical factors of future engineers professional and personal formation in the cultural and educational environment of higher education technical institution has been scientifically grounded, elaborated and verified.

Keywords: future engineer, professional and personal formation, cultural and educational environment, higher education technical institution.